

# Bożena Szewczul

---

"Novità e tradizione nella vita consacrata. Riflessioni teologiche e prospettive giuridiche", ed. S. Recchi, Milano 2004 : [recenzja]

---

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 49/3-4, 261-267

---

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

go *zmarłychwstanie i połączeni Ucztą Eucharystyczną zabezpieczamy owoce naszych wysiłków*<sup>19</sup>.

Wypada życzyć Kościołowi Łomżyńskiemu obfitych owoców płynących z urzeczywistniania na co dzień dzieła synodu.

ks. Wojciech Góralski

**S. Recchi (Ed.), *Novità e tradizione nella vita consacrata. Riflessioni teologiche e prospettive giuridiche*, Milano 2004, ss. 343.**

Tytuł recenzowanej pozycji, traktującej o tradycji i nowych elementach w życiu konsekrowanym wyraźnie wskazuje na istniejące wciąż napięcie między tym, co dawne a nowe, zainicjowane głównie przez soborowe *rinnovamento* i *aggiornamento*. Odnowy życia w instytucjach życia konsekrowanego nie można przeprowadzić raz na zawsze, gdyż jest to proces ciągle trwający, stąd zawsze aktualny. Powraca on w czasie wszystkich kapituł generalnych poszczególnych instytucji i staje się przedmiotem długich, a często też burzliwych dyskusji. Wydaje się, że członkowie instytucji życia konsekrowanego znajdują w recenzowanej publikacji szereg odpowiedzi na nurtujące ich pytania dotyczące tradycji instytucji i pojawiających się nowych elementów wchodzących w życie.

Autorzy artykułów zamieszczonych w książce wcześniej publikowali je w czteromiesięczniku *Quaderni di Diritto Ecclesiale*.

Całość publikacji składa się z czterech części. W pierwszej z nich liczącej sześć rozdziałów ukazano wszystkie formy życia konsekrowanego istniejące w Kościele katolickim zatwierdzone przez Stolicę Apostolską. Wyliczone tu zostały również elementy teologiczne i prawne charakterystyczne dla życia konsekrowanego. Autorzy zwracają szczególną uwagę na formy najmniej znane i popularyzowane tj. stan dziewic oraz życie eremickie. W pierwszym rozdziale pt. *Życie konsekrowane w Kościele* ukazano kształtowanie się samego pojęcia „życie konsekrowane” i jego relację do terminu „życie zakonne”. Ostatni termin który nie obejmował instytucji świeckich zaliczonych dopiero w 1947 r. do stanów doskonałości. Ten krótki opis stanowi podstawę dla dalszych refleksji zamieszczonych w publikacji. Rozdział drugi: *Różne formy życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego* zawiera typologię form życia poświęconego Bogu występującą w dokumentach So-

---

<sup>19</sup> I Synod, s. 281.

boru Watykańskiego II – głównie w Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* i Dekrecie o przystosowanej do współczesności odnowie życia zakonnego *Perfectae caritatis* oraz w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. Następnie zostały dokładniej scharakteryzowane formy życia konsekrowanego zatwierdzone przez Stolicę Apostolską tj. instytuty życia zakonnego, instytuty świeckie, życie eremiczne, stan dziewic oraz stowarzyszenia życia apostolskiego. W rozdziale tym poświęcono również nieco miejsca możliwości powstawania i zatwierdzenia nowych form życia oddanego Bogu, w kontekście kanonu 605 KPK/1983. Rozdział trzeci został w całości przeznaczony instytutom zakonnym. Na wstępie określono ramy czasowe dla podjętego opisu instytutów zakonnych, następnie przedstawiono ogólny schemat ustawodawstwa dotyczącego instytutów zakonnych, aby w zasadniczej części rozdziału szczegółowo omówić cechy charakterystyczne prawodawstwa stosującego się do tej formy życia konsekrowanego. Rozwinięto tu zagadnienie profesji zakonnej, konsekracji całej osoby poprzez śluby publiczne czystości, ubóstwa i posłuszeństwa; życie braterskie we wspólnocie; oddzielenie zakonników od świata; apostolat instytutów zakonnych; ich zarząd; autonomię i specyficzną zależność od hierarchii kościelnej. W rozdziale czwartym: *Świeckość konsekrowana w ujęciu prawa własnego niektórych instytutów*, zwrócono uwagę na element świeckości tak właściwy członkom instytutów świeckich. Poruszono tu także zagadnienie „pełnej” świeckości oraz wyjaśniono, czym świeckość konsekrowana nie jest, aby w końcowej części rozdziału ukazać jej podstawy ewangeliczne.

Piąty rozdział został opatrzony tytułem *Eremita: Statut kanoniczny i statut indywidualny*. Zwrócono tu uwagę na fakt, że obecnie eremici – wbrew pozorom – są bardzo liczni w Kościele. Zamieszkują oni miejsca bezludne w górach, na wybrzeżach mórz i jezior, a także w sercu miast w wielopiętrowych wieżowcach. Ten rodzaj życia obierają wierni pragnący żyć tylko dla Boga. Niektórzy z nich podejmowali już próby życia według rad ewangelicznych w ramach innych form życia konsekrowanego, które jednak według nich stracili już swoją tożsamość na skutek przeniknięcia duchem świata. Obecność eremitów w Kościele wskazuje na najważniejsze wartości chrześcijańskie, które prowadzą do Boga. W rozdziale omówiono wymagania życia eremicznego, statut kanoniczny i indywidualny eremity z uwzględnieniem miejsca eremu, wykonywanej pracy ręcznej i środków utrzymania eremitów, wybór habitu, ukrycie przed światem, życie eucharystyczne w samotności, regulamin dnia, odmawianie psalmów, lectio divina. Następnie zwrócono uwagę na kościelność życia eremicznego oraz na znaczenie eremityzmu „la Kościół w czasach obecnych”.

W rozdziale szóstym pt. *Stan dziewic: specyfika, zadania i statut diecezjalny* opisano – w nawiązaniu głównie do kan. 604 KPK/1983 – stan życia dziewic konsekrowanych, ich specyfikę charyzmatyczną, zadania, troskę pastoralną biskupa, dopusz-

czenie do rytu konsekracji, poświęcenie się służbie Kościoła, obowiązki dziewic, statuty diecezjalne stowarzyszenia dziewic oraz cele tychże stowarzyszeń. W końcowej części rozdziału odpowiadano na pytanie: jaki charakter powinny mieć stowarzyszenia dziewic, aby wierniej wypełniały swoje zobowiązania i służyły Kościołowi?

W drugiej części recenzowanej pozycji pt. *Linie formacyjne* obejmującej cztery rozdziały nakreślona została problematyka formacyjna dotycząca poszczególnych form życia konsekrowanego w świetle ostatnio wydanych dokumentów kościelnych. Pierwszym z nich jest instrukcja *Potissimum institutioni* omówiona w pierwszym rozdziale tej części (tj. rozdziale siódmym) ze szczególnym zwróceniem uwagi na wymagania formacyjne. Następnie przedstawiono drogę powstania dokumentu w nawiązaniu do soborowego dekretu *Perfectae caritatis*, a dokładniej do jednego jego zdania z 18 numeru podkreślającego fakt, że przystosowana do współczesności odnowa instytutów zależy najbardziej od formacji ich członków. W dalszej kolejności ukazano poszczególne etapy prac nad powstaniem dokumentu, aż do jego ostatecznego zatwierdzenia przez Ojca Świętego w listopadzie 1990 r. Omówiono również zasadnicze treści instrukcji, aby w kolejnym dziesiątym rozdziale podkreślić, że dokument mający charakter instrukcji zgodnie z kan. 34 KPK/1983 nie zmienia obowiązujących norm, lecz przeciwnie zmierza do urzeczywistnienia ich realizacji. Nowość omawianego dokumentu polega na przeanalizowaniu po raz pierwszy w sposób całościowy i systematyczny zagadnienia formacji w instytutach życia konsekrowanego.

W ósmym rozdziale pt. *Pierwsza formacja oraz osoby odpowiedzialne za nią w instytutach zakonnych* zwrócono uwagę na dwa pierwsze etapy życia w instytutach zakonnych, mianowicie na prenowicjat zwany postulatem czy aspiranturą oraz nowicjat. Podjęto zagadnienie celu nowicjatu, formację nowicjuszy, przymioty formatorów, znaczenie i odpowiedzialność ich oraz przełożonych zakonnych.

W dziesiątym rozdziale pt.: *Współpraca międzyzakonna w dziedzinie formacji*, opisano przyczyny wydania instrukcji zaopatrzonej tytułem tożsamym z tytułem omawianego rozdziału. Następnie dokonano krótkiej prezentacji dokumentu, podano zasady fundamentalne współpracy między instytutami zakonnymi, zwracając uwagę na współpracę i solidarność w dziedzinie formacji, współpracę na różnych etapach teże formacji, specyfikę charyzmatów we współpracy, wymiar kościelny formacji, współpracę w dziedzinie formacji formatorów.

Dziesiąty rozdział poświęcono formacji mniszek klauzurowych w nawiązaniu do *Instrukcji o życiu kontemplacyjnym i klauzurze mniszek „Verbi sponsa”*. Podkreślono, że celem formacji mniszek jest przygotowanie ich do całkowitego poświęcenia swego życia Bogu w naśladowaniu Chrystusa. Poruszono też zagadnienie formacji całej wspólnoty przez całe życie, specyfiki miejsca formacji, pomoc tworzonych federacji klasztorów mniszych, odpowiedzialność przełożonej klasztoru, *ratio*

*formationis* i jej zatwierdzenie, wkład w proces formacyjny nauczycieli i osób z zewnątrz, obligatoryjność klauzury. Na pytanie postawione w zakończeniu rozdziału, czy ustawodawstwo dotyczące życia kontemplacyjnego i klauzury mniszek jest restrykcyjne i ograniczające czy też spójne i przystosowane do współczesności, udzielono odpowiedzi, że w instrukcji nie nakłada się wszystkim klasztorom mniszek ścisłej klauzury papieskiej, lecz zachęca do rozpoznania właściwego im charyzmatu i wierności jemu, zwłaszcza tam, gdzie w ostatnim dziesięcioleciu powołano do istnienia przyklasztorne szkoły modlitwy, centra duchowości, domy dla gości, domy dla odbywania dni skupienia, czy innego rodzaju ćwiczeń duchowych. Te klasztory, które rezygnują z klauzury papieskiej winne w swoich konstytucjach określić jej normy odpowiednio do charakteru instytutu i zachęte do jej zachowania. Inne klasztory klauzurowe powinny zachować klauzurę papieską i zasady życia oddanego wyłącznie kontemplacji.

Trzecia część recenzowanej pozycji otwiera dyskusję dotyczącą nowych form konsekracji w Kościele katolickim nie zatwierdzonych jeszcze przez Stolicę Apostolską. Osoby podejmujące te formy konsekracji zwracają się z pytaniem o swoje prawa w życiu konsekrowanym, domagając się opieki ze strony Kościoła, co pociąga za sobą konieczność teologicznego pogłębienia pojęcia *konsekracji* przy jednoczesnym wskazaniu norm kanonicznych niezbędnych dla poznania i właściwego umiejscowienia już istniejących i wciąż powstających nowych stowarzyszeń.

W rozdziale jedenastym pt. *Stadia ewolucyjne stowarzyszenia: od grupy do instytutu życia konsekrowanego*, rozpoczynającym tę część omówiono poszczególne etapy we wspomnianym wyżej rozwoju stowarzyszenia. Następnie zwrócono uwagę na statuty tworzącego się stowarzyszenia, naturę tychże stowarzyszeń oraz Dykasterię Stolicy Apostolskiej właściwą dla powstających stowarzyszeń

W dwunastym rozdziale pt. *Podjęcie rad ewangelicznych i konsekracja życia w stowarzyszeniach* wskazano na specyfikę życia w stowarzyszeniach tak odmienniego od instytutów zakonnych i świeckich.

Rozdział trzynasty: *Podjęcie rad ewangelicznych poczynszy od statutów stowarzyszeń*, ukazuje szczegółowo więzy prawne, na podstawie których podejmuje się rady ewangeliczne, obowiązki z nich wypływające, a następnie omawia się poszczególne rady ewangeliczne tj. czystości, ubóstwa i posłuszeństwa.

*Nowe formy życia konsekrowanego* to tytuł rozdziału czternastego. Rozdział ten został już zapowiedziany w tytule recenzowanej pozycji poprzez słowo „nowości” w życiu konsekrowanym odnoszącym się m.in. do nowych jego form. Podjęto tu zagadnienie rozważane w czasie IX zgromadzenia zwyczajnego Synodu Biskupów w 1994 r. poświęconego życiu konsekrowanemu, co znalazło swe odzwierciedlenie w numerze 62 posynodalnej adhortacji apostolskiej *Vita consecrata*. W rozdziale czternastym omówiono kan. 605/KPK 1983 r. według którego tylko Stolicy Apo-

stolskiej pozostawia się zatwierdzanie nowych form życia konsekrowanego oraz nakłada na biskupów obowiązek rozpoznania prekursorskich darów życia konsekrowanego, wspomaganie ich promotorów tak, aby mogli jak najlepiej wyrazić swoje założenia i zabezpieczyć je odpowiednimi statutami.

Piętnasty rozdział: *Biskup diecezjalny i stowarzyszenia osób konsekrowanych*, jeszcze dokładniej ukazuje rolę biskupa w rozpoznaniu nowych charyzmatów życia konsekrowanego oraz wyjaśnia pojęcie charyzmatu i jego odzwierciedlenie w statutach, a także dojrzewanie charyzmatu oraz jego rozwój.

Czwarta i ostatnia część recenzowanej pozycji podejmuje tematy najbardziej obecnie dyskutowane, takie jak: współpraca osób konsekrowanych z laikatem, władza w instytutach mieszanych, niektóre aspekty zarządzania dobrami doczesnymi w instytutach i stowarzyszeniach życia konsekrowanego.

W szesnastym rozdziale pt. *Instytuty zakonne i zarząd dobrami doczesnymi*, omówiono ogólnie ewangeliczną radę ubóstwa podejmowaną w instytutach zakonnych, następnie zwrócono uwagę na zdolność prawną całych instytutów i poszczególnych członków do nabywania, posiadania i alienowania dóbr, podjęto zagadnienie terminu dóbr kościelnych i administrowania nimi oraz władzy administrowania dobrami materialnymi.

Siedemnasty rozdział zatytułowany *Dobra doczesne i stowarzyszenia osób konsekrowanych* został poświęcony zagadnieniu wspólnoty dóbr doczesnych w stowarzyszeniach, ochronie osób konsekrowanych, zarządowi majątkiem stowarzyszeń osób konsekrowanych oraz uznaniu tychże stowarzyszeń przez władze cywilne.

W osiemnastym rozdziale pt. *Instytuty „mieszane” i nowe agregacje*, w nawiązaniu do 61 numeru adhortacji apostołskiej *Vita consecrata* wyjaśniono samo pojęcie instytutów „mieszanych” podając, że dotyczy ono instytutów zakonnych, które według pierwotnego zamysłu założycieli powstały jako wspólnoty braci, gdzie wszyscy członkowie posiadali takie same prawa i obowiązki. Jednak z upływem czasu instytuty te zmieniły swój charakter, dopuszczając niektórych ze swych członków do przyjęcia święceń kapłańskich. W rozdziale tym zachęcono instytuty mieszane do pogłębionej refleksji nad własnym charyzmatem i ewentualnego powrotu do pierwotnego kształtu. Omówiono także nowe formy życia konsekrowanego i agregacje życia ewangelicznego podkreślając, że nowość powstających wspólnot polega na tym, że składają się one często z mężczyzn i kobiet, osób duchownych i świeckich, małżonków i celibatariuszy. Członkowie tych grup dążą do prowadzenia życia we wspólnocie, ubóstwie i oddaniu się modlitwie. Zarówno w adhortacji apostołskiej *Vita consecrata* jak i w recenzowanej pozycji zwrócono uwagę na fakt, że aby podobne grupy mogły być zaliczone do wspólnot życia konsekrowanego muszą w nich znaleźć odzwierciedlenie istotne elementy teologiczne i kanoniczne charakterystyczne dla życia konsekrowanego. Małżonkowie natomiast przynależą

do tego rodzaju wspólnot, nie mogą być ich członkami z pełnią praw, lecz tylko agregowani. Jeżeli powstające grupy chciałyby się pełniej zintegrować z małżonkami, powinny przyjąć formę prawną stowarzyszeń wiernych.

W rozdziale dziewiętnastym: *Instytucja klauzury między wiernością i odnową życia*, podjęto zagadnienie klauzury. Już na wstępie wspomniano o konieczności klauzury dla kontemplacji i głębszego zjednoczenia z Bogiem oraz fakt, że każda forma życia konsekrowanego, nawet ta przeżywana w świecie zna wymogi modlitwy kontemplacyjnej tj. milczenie, samotność, odsunięcie się od świata, w którym podejmuje się działalność apostołską. W dalszej części rozdziału opisano formy życia klauzurowego, powrót do źródeł klauzury, ewolucję tejże instytucji i różne jej nazwy. Z życiem klauzurowym wiąże się pojęcie mnich, mniszka, stąd wyjaśniono również znaczenie tych pojęć obecnie w Kościele łacińskim.

*Współpraca między wiernymi świeckimi i osobami konsekrowanymi*, to tytuł dwudziestego rozdziału. Problem wspomnianej współpracy stał się aktualny od kilkudziesięciu lat i wciąż powraca w dokumentach dotyczących życia konsekrowanego m.in. w adhortacji apostołskiej *Vita consecrata*. Kwestia współpracy między wiernymi świeckimi i osobami konsekrowanymi została podjęta z dwóch powodów: spadku powołań do życia konsekrowanego zmuszającego do poszukiwania nowych sposobów utrzymania żywotnym charyzmatu instytutu, a z drugiej strony poszukiwanie przez wiernych czynnego udziału we wspólnocie z konsekrowanymi dla pogłębienia swego życia duchowego lub dla współpracy z podejmowanymi przez zakonników dziełami apostołskimi. Następnie rozważono uczestnictwo wiernych świeckich w charyzmacie instytutów życia konsekrowanego oraz udział osób konsekrowanych w inicjatywach podejmowanych przez wiernych świeckich.

Na wstępie ostatniego dwudziestego pierwszego rozdziału: *Członkowie instytutów życia konsekrowanego i ruchy kościelne*, próbowano wyjaśnić samo pojęcie ruchu kościelnego, a następnie w oparciu o najnowsze dokumenty dotyczące życia konsekrowanego tj. adhortacji apostołskiej *Vita consecrata*, instrukcji o wskazaniach dotyczących formacji w instytutach zakonnych *Potissimum institutioni* oraz instrukcji o życiu braterskim we wspólnocie *Congregavit nos in unum Christi amor* zwrócono uwagę na korzyści i konflikty wynikające z przynależności osób konsekrowanych do ruchów kościelnych. W zakończeniu rozdziału podjęto próbę udzielenia odpowiedzi na szereg postawionych pytań dotyczących tej kwestii.

Lektura książki ukazuje czytelnikowi przede wszystkim syntezę teologiczną i prawną form życia konsekrowanego zatwierdzonych przez władzę kościelną. Autorzy odczytują także w sposób krytyczny – po ponad 20 latach od promulgacji Kodeksu Prawa Kanonicznego – dyscyplinę Kościoła katolickiego w stosunku do form życia konsekrowanego, podkreślając z jednej strony ich istotne elementy

i mocne strony tej dyscypliny, ale jednocześnie wskazują na pewne ograniczenia, kwestie otwarte, pytania oczekujące na odpowiedź ustawodawcy kościelnego.

Konkludując trzeba stwierdzić, że recenzowana pozycja dzięki zawartej w niej refleksji teologicznej i prawnej pomaga czytelnikowi zrozumieć i rozwiązać najbardziej aktualne problemy powstające w życiu konsekrowanym. Próba podjęcia w książce kwestii ubogaconych doświadczeniem 40 lat wprowadzania w życie odnowy soborowej proponuje czytelnikowi zarówno obszerny wykład teoretyczny aktualnych problemów, jak również propozycje rozwiązania ich, a także niektóre kryteria służące pomocą w ich rozwiązaniu.

*Bożena Szewczul*

**Ks. Wojciech Necel, T Chr., Prawo własne instytutu życia konsekrowanego jako funkcja charyzmatyczna obdarowania Kościoła. Studium teologiczno-prawne, Hlondianum, Poznań 2006, ss. 287.**

Praca ks. W. Necela, stanowiąca oryginalne studium teologiczno-prawne, jest próbą ukazania relacji zachodzących pomiędzy charyzmatem partykularnym instytutu życia konsekrowanego a prawem własnym instytutu. Tego rodzaju refleksja nad prawem własnym instytutu, jako funkcji charyzmatycznego obdarowania Kościoła, wydaje się ze wszelkich miar uzasadniona, a przy tym użyteczna aplikacyjnie, z uwagi na występującą często tendencję rozłącznego traktowania prawa własnego instytutu oraz teologii życia konsekrowanego, gdy tymczasem chodzi tutaj o jedną rzeczywistość ekklezjalną mającą wymiar zarówno teologiczny, jak i prawny. Podejmując ów wątek badawczy, Autor pracy już na wstępie zauważa, że traktowanie rozłączne tych dwóch sfer może prowadzić do nietraktowania w życiu wspólnoty konsekrowanej własnych konstytucji (jej kodeks fundamentalny) jako ewangelicznej reguły życia. Tego rodzaju traktowanie własnego prawa zakonnego byłoby tym bardziej niewłaściwe, ponieważ wspomniane konstytucje zawierają charyzmatyczne przesłanie założyciela o charakterze na wskroś duchowym. Zadaniem, które podejmuje Autor, jest wykazanie, że prawo własne instytutu życia konsekrowanego jest zbiorem norm, które tajemnicę powołania do tej formy życia nie tylko „otaczają”, lecz wprost z niej wyrastają. Chodzi zatem o wyprowadzenie prawa własnego instytutu z misterium charyzmatycznego obdarowania Kościoła.

Przy pomocy metody teologicznej (czy nie należało jej bliżej określić?) Autor dokonuje analizy teologicznej rzeczywistości obdarowania Kościoła darem życia konsekrowanego przez profesję rad ewangelicznych, co prowadzi do ukazania